

Vleermuizen, soorten van nauwe ruimtes

INLEIDING

Van nature bewonen vleermuizen holtes in bomen, grotten, of rotsspleten. Doorheen de eeuwen ontdekten vleermuizen in de menselijke omgeving allerlei bouwstructuren die ook aan hun eisen voldoen. Soms is dat jaarrond het geval, soms slechts een deel van het jaar. De mate waarin een bepaalde soort naast de natuurlijke verblijfplaatsen menselijke bouwwerken verkiest, verschilt sterk van regio tot regio in Europa. Ook zijn sommige soorten, zoals de Meervleermuis, intussen zo sterk afhankelijk geworden van gebouwen, dat hun oorspronkelijke verblijfplaatsvoorkeur niet heel duidelijk meer is.

Vooral gebouwen met een grote interne variatie aan klimaatcondities zijn interessant voor vleermuizen: zo kunnen ze binnen die verblijfplaats (kruipend of vliegend) steeds de plek opzoeken met de meest geschikte condities (bv. temperatuur en luchtvochtigheid) op dat moment. Lukt dat niet meer, dan verhuizen vleermuizen naar een verblijfplaats die op dat moment wel aan hun eisen voldoet. Die eisen kunnen verschillen doorheen de dag en naargelang het seizoen. Zo zijn er winter-, zomer-, kraam-, paar- en tussenverblijfplaatsen.

Vleermuizen zijn het meest kritisch in de kraamperiode en tijdens de winterslaap. In het warme halfjaar vormen de vrouwtjes groepen om hun jongen te baren en te zogen. Zo'n groep noemen we een kraamkolonie. In de Lage Landen gaat het meestal om enkele tientallen tot uitzonderlijk een paar honderd vleermuizen.

SOORTEN MET EEN VOORKEUR VOOR NAUWE RUIMTES

Vleermuizen die van nature in nauwe ruimtes verblijven, zoals diepe rotsspleten, gebruiken gelijkaardige ruimtes in woonhuizen, kerktorens, appartementen, parkeergarages, allerlei waterbouwkundige constructies, bruggen, forten ... Denk aan spouwmuren, ruimtes tussen balken of muren, achter gevelbetimmering of luiken, daklijsten of boeiboorden en onder dakpannen. Op die plekken zoeken ze beschutting tegen weerelementen en tegen predatoren.

BEDREIGINGEN

ISOLATIE

Uiteraard moeten gebouwen geïsoleerd worden, maar bij een ondoordachte aanpak dreigen heel wat dieren hun verblijfplaats te verliezen. Vooral bij na-isolatie van spouwmuren worden vleermuizen vaak vergeten ondanks hun wettelijk beschermde status. Vleermuizen raken ingesloten en sterven of geraken beplakt met isolatiemateriaal als ze toch kunnen ontsnappen.

VERLICHTING

Vanwege hun kwetsbaarheid voor predatoren, vermijden vleermuizen licht en dus ook nachtelijk kunstlicht. Slechts een handvol soorten, zoals de Gewone dwergvleermuis of de Laatvlieger tolereren enigszins licht aan hun jachtgebied, vooral bij een groot voedselaanbod zoals rond lantaarnpalen. De meeste vleermuizen vermijden zelfs zwak verlichte jachtgebieden en alle inheemse soorten vermijden licht aan hun verblijfplaats.

HOUTBEHANDELINGSPRODUCTEN

Het meeste constructiehout dat verkrijgbaar is in de handel, is chemisch behandeld. Later volgt daarop vaak een extra behandeling, al dan niet na aantasting van het hout in de constructie. Veel van de gebruikte stoffen zijn echter schadelijk voor vleermuizen. Zeker bij nabehandeling van hout in door vleermuizen bewoonde constructies, is gericht advies nodig.

VERDWIJNEN VAN GESCHIKTE VERBLIJFPLAATSEN

Door renovatie en nieuwbouw worden gebouwen steeds hermetischer afgesloten, blijven er in de bouwschil minder voor vleermuizen toegankelijke ruimtes over of worden geschikte ruimtes, bewust of onbewust, afgesloten (zoals stootvoegroosters die spouwen ontoegankelijk maken).

PREDATOREN

Allerlei roofdieren zoals marters, uilen en zelfs knaagdieren zijn gekend als occasionele predator van vleermuizen. De belangrijkste predator is echter de vrij rondlopende huiskat: wanneer die de uitvliegplek van een vleermuizenkolonie kan bereiken, kan ze een ravage aanrichten.

Laatvlieger

Meervleermuis

Baardvleermuis

Gewone dwergvleermuis

SOORTEN

Dit zijn de soorten die in Vlaanderen of in Nederland het vaakst aangetroffen worden in nauwe ruimtes van gebouwen of er het meest afhankelijk van zijn: Gewone dwergvleermuis, Laatvlieger, Meervleermuis en Baardvleermuis.

Eerder occasionele bewoners van nauwe ruimtes zijn de Gewone grootvleermuis of de Ruige dwergvleermuis. In Vlaanderen of Nederland zeer zeldzame of zeer uitzonderlijke bewoners van nauwe ruimtes in gebouwen zijn de Mopsvleermuis, de Rosse vleermuis, de Franjestaart, de Kleine dwergvleermuis en de Tweekleurige vleermuis. Omdat het telkens over een heel beperkt aantal gevallen gaat, blijven deze soorten hier verder buiten beschouwing. Vermeldenswaard is dat in andere regio's in Europa deze soorten soms veel vaker in gebouwen of andere constructies voorkomen.

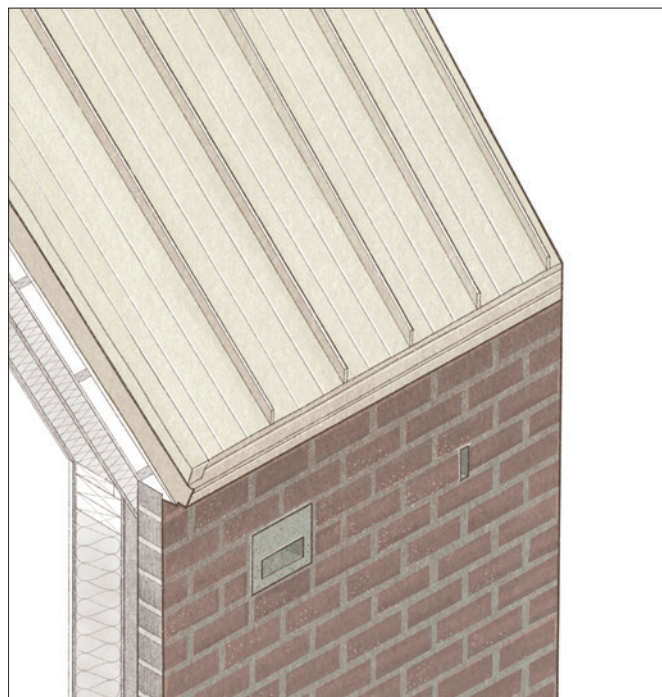
WAT KAN JIJ DOEN?

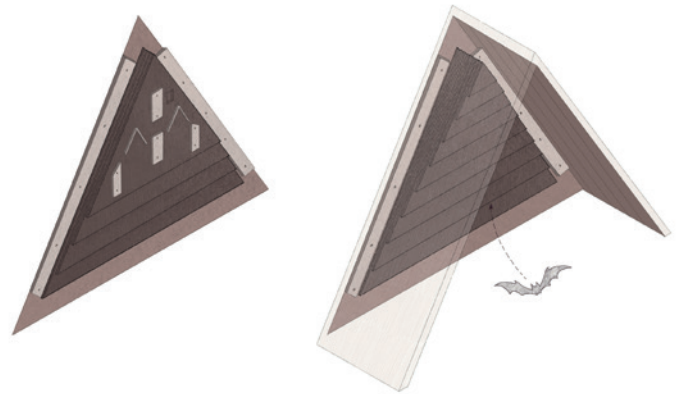
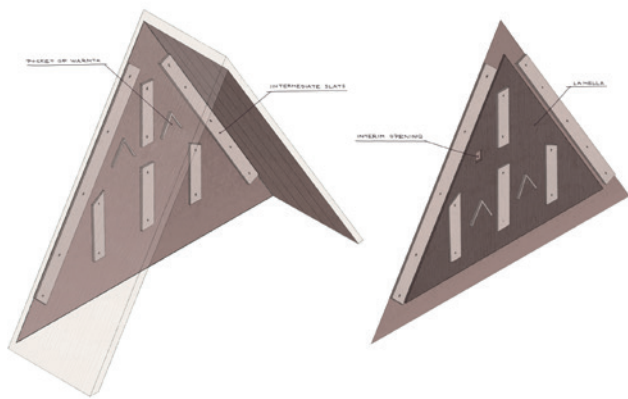
Heel wat huizen en gebouwen hebben nauwe ruimtes die geschikt zijn als vleermuisverblijfplaats (zoals een spouwmuur), maar ontoegankelijk zijn voor vleermuizen. Onder de juiste voorwaarden kan het dus zinvol zijn om die potentiële verblijfplaatsen toegankelijk te maken. Vaak kan dit op een goedkope manier, met een minimum aan ingrepen en kosten. Aan gebouwen zonder dergelijke ruimtes, kan het zinvol zijn om extra voorzieningen aan te brengen. Bij projecten met een hoge kostprijs is begeleiding door een vleermuisdeskundige een noodzaak om de slaagkansen hoog te houden.

VERBLIJFPLAATSEN TOEGANKELIJK MAKEN

Toegangsopening: vaak een brievenbusvormige opening van 12-25 mm hoog en 5 cm-1 m breed. Betreffende de hoogte: niet kleiner, want dan geraakt zelfs de kleinste vleermuissoort er niet

meer in. Een opening van 12 mm gebruiken is prima als het niet anders gaat, maar weet wel dat enkel de kleinste soorten (zoals de Gewone dwergvleermuis) hierdoor naar binnen kunnen. Om ook grotere soorten zoals (drachtige) Laatvliegers toegang te bieden, mag de opening niet lager zijn dan 25 mm. Maak de opening echter ook niet hoger dan 25 mm, want anders kunnen vogels en predatoren erin. In grote gebouwen voorzie je best meerdere toegangsopeningen: één opening per windrichting is vaak voldoende. Onder de opening is een ruw oppervlak nodig als landingsplaats, bijvoorbeeld een gegroefd plankje van zo'n 20 à 30 cm hoog.

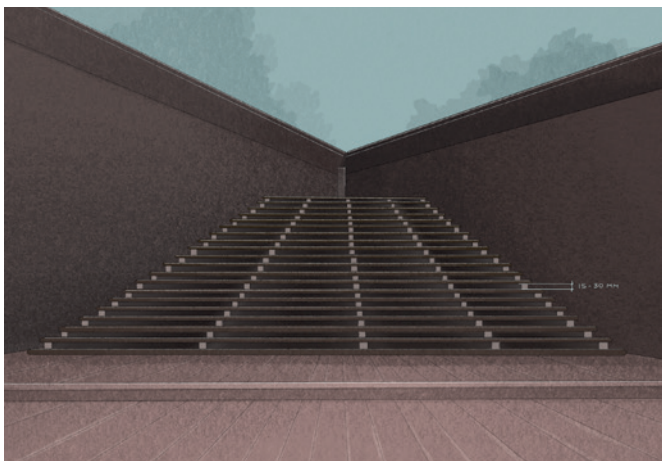

EXTRA VERBLIJFPLAATSEN VOORZIEN

Type voorzieningen: in- en opbouwvoorzieningen, lamellenstructuren, enz.

- **Grootte:** minstens enkele m².
- **Lagen:** meerdere lagen om een grotere klimaatgradiënt te creëren. Deze compartimentering kan bekomen worden door latten te plaatsen (lamellensysteem). De ruimte tussen de lamellen mag variëren van 15 mm tot 30 mm, of schuin toelopen voor een geleidelijke versmalling.
- **Oriëntatie:** om dezelfde reden is het aangewezen om een voorziening te spreiden over verschillende oriëntaties. Als er gekozen moet worden, dan geniet een oriëntatie tussen zuid-oost en zuid-west de voorkeur.
- **Intern verplaatsen:** vleermuizen moeten de mogelijkheid hebben om binnenin een voorziening intern te verplaatsen. Zo kunnen ze intern de geschikte omstandigheden opzoeken, zonder eerst naar buiten te moeten. Grote en aaneengeschaalde voorzieningen hebben dus de voorkeur.
- **Type materiaal:** hout, steen, beton of houtbeton. Gebruik geen behandeld, geverfd of harsdragend hout. Het materiaal moet ruw genoeg zijn zodat vleermuizen zich kunnen vasthechten. Een gladde wand zoals metaal of plastic is dus niet bruikbaar. Hout kan je opruwen.
- **Hoogte:** vleermuizen lijken een voorkeur voor hoogtes boven 3 m te hebben. Ook hier kan variatie aangewezen zijn. De voorziening kan zich vanaf de grond tot het hoogste deel van het gebouw bevinden. De toegangsopening zelf is liefst minstens op een hoogte van 3 m.
- **Toegangsopening:** vaak een brievenbusvormige opening van 12-25 mm hoog en 5 cm-1 m breed. Bij grote voorzieningen gebruik je best meerdere toegangsopeningen: één opening per windrichting is vaak voldoende (zie hierboven bij 'Verblijfplaatsen toegankelijk maken').
- **Veiligheid:** vermijd dat knaagdieren in de voorziening kunnen door gevelgroen in de buurt van de toegangsopeningen te vermijden of weg te snoeien. Vermijd dat katten de toegangsopening kunnen bereiken.
- **Aanvliegroute:** zorg voor een vrije aanvliegroute voor de toegangsopening. Vermijd bomen, palen of andere obstakels op een afstand van 5 m van de toegangsopening.
- **Licht:** de omgeving (en zeker de toegangsopening) is 's avonds en 's nachts best niet verlicht.
- **Dampremmende folies of textiel:** geweven textiel kan gaan rafelen zodat vleermuizen verstrikt komen te zitten. Beter is het gebruik van niet geweven doeken of folies.
- **Uitwerpselen:** de bodem van de voorziening of verblijfplaats dient voldoende schuin af te lopen of open te zijn om te voorkomen dat uitwerpselen in de voorziening ophopen.
- **Onderhoud:** bij een juist ontwerp behoeven vleermuisvoorzieningen in principe geen onderhoud. Toch is het nuttig om bijvoorbeeld jaarlijks te controleren en spinnenwebben en dergelijke te verwijderen.
- **Temperatuur:** over de exacte temperatuurvoorkeuren per soort is nog niet veel gekend. Daarom scoren verblijfplaatsen met een interne variatie aan temperatuur hoger: de kans dat vleermuizen er hun voorkeursconditie vinden is er logischerwijs groter. Een goede richtlijn is dat er minstens in een deel van de voorziening een temperatuur is van 20-35 °C.

HOE PRAKTISCH EEN VLEERMUISVOORZIENING BOUWEN?

Zie Factsheets: 03 Voorzet - 05 Verhoogde dakrand - 07 Dakgoot - 09 Toegang spouw_bakstenen gevel - 10 Toegang spouw_houten gevel - 11 Toegang tot dak - 14 Spouwmuur met lange dakgootplank'

OMGEVING

De omgeving en locatie van het gebouw zijn belangrijk om na te gaan voor welke soorten je iets kan doen.

Zie Factsheet_Omgevingsvoorwaarden_Natuur-inbouw voor meer info.

MEER INFO

- Vleermuizenwerkgroep Natuurpunt
- <https://www.ecopedia.be/faunavoorzieningen-gebouwdeel>